

CONSTRUCTING EUROPEAN IDENTITY THROUGH PRIMARY SCHOOL BY MEANS OF INTEGRATED ACTIVITIES. FROM ROMANIAN VALUES TOWARDS EUROPEAN VALUES VIA LANGUAGE AND OTHER SCIENCES

Cosmina Simona Lungoci
Lecturer, PhD., West University of Timișoara

Abstract: The syntagm "European identity" has a complex and problematic character, constantly evolving and "in making", in terms of both its implicit meanings and of those it triggered in time: similarity and difference, objectiveness and subjectiveness; individuality and collectivism; permanence, contextualization and transformation and so on and so forward.

Being a complex and lengthy process, the construction of the European identity should take shape from the earliest ages, by means of an ample educational endeavour, which should work upon more fields of knowledge. In this respect, the purpose of the present research is to make a series of recommendations to enable the organizing of certain integrated activities for the primary school level, bringing together contents from several subjects of learning, to help students be aware of their belonging to the European Community.

Starting from the national context, we have correlated curricular documents currently in use at primary school level, with a series of reference papers elaborated by the European Commission, which aim at the European identity, but also we have tried to parallel our study with similar research studies from the European area. In doing so, we have aligned our research to the more ample preoccupations already manifest in the European space.

Keywords: European identity, integrated activities, primary school teaching, education, teacher training.

Introducere

“Nous venons de différents pays et parlons des langues différentes, mais ce continent est le toit que nous partageons.” [1]

Lucrările de referință elaborate de Consiliul Europei [2] confirmă faptul că, în ultimii ani, se pune tot mai mult accentul pe educație, ca element central de promovare a valorilor democratice și de construcție a identității europene.

Sintagma *identitate europeană* are un caracter complex și problematic, aflându-se în continuă evoluție și construcție, sub aspectul accepțiunilor pe care le implică și pe care le-a dezvoltat de-a lungul timpului. Dezvoltarea unei identități europene presupune existența unui proces de identificare a oamenilor cu Uniunea Europeană, a unui sentiment de apartenență la istoria europeană și la influența istoriei europene asupra opiniilor și comportamentelor cetățenilor săi. Numeroase studii au arătat că identificarea de sine ca european are la bază, în primul rând, sentimentul apartenenței naționale. Prin urmare, identitatea națională nu este contradictorie cu sentimentul de apartenență la Uniunea Europeană ci dimpotrivă, este complementară, tot ceea ce se poate observa analizând relația cu proiectul european se construiește în raport cu națiunea. Așadar, *identitate* înseamnă deopotrivă *similitudine* și *diferență*, *obiectivitate* și *subiectivitate*; *individual* și *colectiv*; *permanență*, *contextualitate* și

transformare [3]. În ultimii ani, se remarcă din partea cercetătorilor preocupări tot mai susținute pe tema atitudinii oamenilor cu privire la integrarea europeană [4]. Numeroase cercetări au investigat natura relațiilor pe care cetățenii europeni le stabilesc cu proiectul european și în ce măsură se poate vorbi sau nu de existența unui proces de identificare a oamenilor cu Uniunea Europeană. Rezultatele acestor cercetări au evidențiat influența tot mai mare pe care istoria europeană o are asupra opiniilor și comportamentelor cetățenilor săi. Unii autori (Michael Bruter, Richard Robyn) au încercat să explice și să demonstreze direct modul în care, în contextul Uniunii Europene, identitățile multiple se consolidează reciproc - nu se exclud - sub cupola identității europene.

Date fiind aceste considerente, suntem de părere că, fiind un proces complex și de lungă durată, construcția identității europene ar trebui să se contureze de la cele mai fragede vârste, printr-un demers educativ amplu, care să integreze cât mai multe domenii ale cunoașterii.

Construcția identității europene, promovarea valorilor românești și europene prin educație, în învățământul primar

Prin cercetarea de față ne propunem să facem o serie de recomandări în vederea organizării unor activități integrate în ciclul primar, prin coroborarea conținuturilor mai multor discipline de studiu, cu scopul conștientizării apartenenței elevilor la comunitatea europeană. Limba maternă, limbile străine, istoria, geografia, educația civică, dezvoltarea personală și nu numai sunt discipline de studiu din ciclul primar care oferă deschidere spre înțelegerea și conștientizarea apartenenței la spațiul european, la comunitatea europeană și oportunități de valorificare a conexiunilor interdisciplinare în cadrul unor abordări complexe, de tip integrat. În urma unei cercetări constatative efectuate la nivelul programelor școlare în vigoare în ciclul primar și a altor documente curriculare, am selectat o serie de competențe și conținuturi susceptibile de a fi corelate și valorificate în cadrul unor activități de tipul celor menționate mai sus. Pornind de la contextul național, am pus în relație documentele curriculare în vigoare în ciclul primar cu o serie de lucrări de referință care vizează identitatea europeană, elaborate în cadrul Comisiei Europene, dar și cu alte cercetări similare derulate pe plan internațional, înscriind astfel cercetarea noastră în cadrul mai amplu al unor preocupări deja manifestate la nivel european. În urma cercetării realizate, am pus la dispoziția profesorilor din învățământul primar câteva sugestii în vederea organizării unor activități de învățare de tip integrat care, avem convingerea că vor pune bazele construcției identității europene a micilor școlari, proces care va continua pe celelalte trepte de școlarizare.

Metode

Am realizat o cercetare constatativă de tip ameliorativ, coroborând conținuturile diverselor discipline de studiu în cadrul unei abordări de tip integrat. Analiza de conținut este o altă metodă pe care am folosit-o, aceasta ajutându-ne la buna înțelegere a contextului în care anumite texte literate sau nonliterare pot fi puse în legătură cu sintagma *identitate europeană*. Înțelegerea contextului ne-a facilitat luarea deciziei de excerptare de texte din manualele școlare în vigoare în ciclul primar. Analiza discursului a evidențiat, în cazul cercetării noastre, rolul limbajului ca resursă importantă legată de ideologie, ca produs al unei perioade istorice, precum și importanța localizării în contextul socio-politic și cultural contemporan.

Rezultatele cercetării

În cadrul programelor școlare în vigoare în ciclul primar [5], am identificat următoarele competențe ce pot fi corelate în cadrul unor activități de învățare de tip integrat, pentru a

forma elevii încă de la primele trepte ale școlarității, în spiritul valorilor europene, întru cimentarea identității europene.

- Recunoașterea locurilor de apartenență (locală, națională, europeană) în care se integrează persoana;
- Identificarea unor elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană);
- Identificarea poziției unor elemente naturale și socio-economice pe harta regiunii, a României, Europei sau pe planiglob;
- Utilizarea semnelor convenționale utilizate pe hărți ale orizontului local, ale țării, ale Europei și ale lumii;
- Raportarea spațială a unor evenimente și fenomene care au loc în timp real în orizontul local, în țară, în Europa și în lume;
- Localizarea în spațiu a evenimentelor istorice;
- Identificarea semnificației unor simboluri, în contexte cunoscute;
- Asocierea elementelor descoperite în textul citit cu experiențe proprii;
- Stabilirea unor asemănări și deosebiri între sine și ceilalți, după criterii simple;
- Deducerea sensului unui cuvânt prin raportare la mesajul audiat în contexte de comunicare previzibile.

Numeroase **conținuturi** recomandate de aceleași programe școlare fac trimitere la spațiul european, la ideea de cetățenie, de identitate europeană, la democrație, egalitate: Apartenența europeană; România, membră a Uniunii Europene; Însemnele Uniunii Europene: drapelul european, imnul european, Ziua Europei; România în Europa: poziția geografică a României în Europa: limite și vecini; țările vecine: denumire, capitală; Europa – un continent al planetei: Europa – scurtă caracterizare geografică; Europa și România – elemente comune; Uniunea Europeană; Copilul și lumea înconjurătoare: numele, vârsta, naționalitatea, însușiri fizice și morale, părțile corpului, îmbrăcămintea, jocuri, corespondența; Cultură și civilizație: nume și prenume tipice, nume de orașe și de monumente, cântece și poezii; Eu și ceilalți: asemănări și deosebiri dintre sine și ceilalți după criterii simple: aspecte fizice, gen, vârstă, tipuri de vestimentație (sport, elegant, tradițional etc.); Diversitate. Fiecare este unic; Diferențe individuale acceptate în relațiile cu ceilalți; Respectul în relațiile cu ceilalți; acte de vorbire: *a se prezenta, a prezenta pe cineva, a localiza, a descrie*.

Dincolo de aceste referințe, este important de precizat faptul că demersurile de predare-învățare-evaluare propuse prin programe se situează într-un context mai larg, **conturat în documente europene relevante** [6]. Programele școlare sugerează **valorificarea contextului european/internațional** în activitățile didactice, cu recomandarea ca profesorii **să abordeze din perspectivă europeană cel puțin una dintre temele școlare subsumate fiecărui domeniu**. Aspectele menționate evidențiază misiunea educației în promovarea valorilor democratice și în construcția identității europene.

Un alt aspect relevant pentru scopul cercetării noastre, identificat la nivelul programelor școlare, a vizat **predarea integrată**. În general, aceste documente curriculare recomandă profesorilor să abordeze activitățile (atât pe cele de învățare, cât și pe cele de evaluare) **într-o manieră integrată**, pentru realizarea unei imagini unitare și pentru înțelegerea mai complexă a unor fenomene sau realități. De altfel, fiecare programă școlară este concepută astfel încât să ofere deschidere către celelalte obiecte de studiu.

Argumentele pentru susținerea abordării integrate în contextul construcției identității europene prin educație sunt multiple. În contextul globalizării, **identitatea europeană** este o temă foarte complexă ce vizează pregătirea elevilor pentru a fi cetățeni ai comunității europene, o temă de studiu **cross-curriculară** (integrată, interdisciplinară) centrată pe dezvoltarea personală și socială a elevilor. Ea poate fi considerată totodată o **temă-context**,

care creează oportunități prin intermediul cărora elevilor le este facilitat accesul la explorarea unor probleme/provocări ale lumii în care trăiesc. **Cum îi putem învăța pe elevi să fie buni cetățeni în viitor?** Aceasta este o întrebare care poate orienta demersul integrat, prin coroborarea conținuturilor, competențelor, obiectivelor, conceptelor, metodologiilor mai multor obiecte de studiu aparținând unor domenii sau arii curriculare diferite (**integrare pe orizontală**) [7]. A face față solicitărilor și provocărilor lumii contemporane presupune capacitatea de a efectua transferuri rapide și eficiente între disciplinele de studiu, a colecta, a sintetiza și a pune la lucru împreună cunoștințe, deprinderi și competențe dobândite prin studierea diverselor discipline.

În general, prin **integrare** înțelegem acțiunea de a face să interrelaționeze diverse elemente pentru a construi un tot armonios, de nivel superior. **A integra** înseamnă a coordona, a îmbina, a aduce împreună părți separate dintr-un întreg funcțional, unitar și armonios. Din punct de vedere curricular, **integrarea** presupune organizarea, punerea în relație a disciplinelor școlare, cu scopul de a evita izolarea lor tradițională. În acest context, **integrarea** face referire la procesul și rezultatul procesului prin care elevul interpretează materia care îi este transmisă pornind de la experiența sa de viață și de la cunoștințele pe care și le-a însușit [8]. Prin urmare, abordarea integrată contribuie la dezvoltarea unor competențe transversale: de ordin social și personal, competențe în planul comunicării, dar și de ordin tehnic și metodologic. Printr-un astfel de demers, achizițiile învățării își dobândesc sensul și valoarea doar prin contribuția lor la succesul personal, profesional și social al elevilor, iar cunoașterea pe care o dobândește elevul este situată într-un anumit context social, economic, politic și cultural.

Din perspectiva curriculumului integrat și a temelor cross-curriculare, la nivelul strategiei didactice, literatura pedagogică recomandă **metoda proiectelor** deoarece proiectele se pot centra pe o temă sau pe un ansamblu de teme integrate. În realizarea proiectului, elevii sunt puși în situația de a traversa, prin investigare și explorare, granițele disciplinare tradiționale. Pe baza documentelor curriculare analizate și a manualelor școlare, putem oferi câteva sugestii de teme de proiecte:

- Figuri istorice legendare, naționale și europene, în operele literare;
- Călător în țara mea / Călător în Europa;
- Însemnele României / Însemnele Uniunii Europene;
- Cartea de identitate și spațiul european;
- O călătorie în timp și spațiu prin Europa;
- Mari inventatori.

Considerând că, în esență, toate statele europene au identități naționale bine stabilite, problema identității europene trebuie văzută și din perspectiva identității naționale. După cum afirmam în introducere, identificarea de sine ca european are la bază, în primul rând, sentimentul apartenenței naționale. Prin urmare, putem afirma că identitatea europeană o completează pe cea națională. Așadar, construcția identității europene ar trebui să pornească dinspre valorile românești înspre cele europene. Luând în considerare faptul că identitatea Europei este dată și de limbile sale, ne propunem să evidențiem în continuarea demersului nostru rolul limbajului și al textelor literare și nonliterare în predarea integrată având ca scop construcția identității europene în învățământul primar.

Activitățile de dezvoltare a limbajului ocupă un loc central în ciclul primar și le oferă elevilor numeroase deschideri pentru a înțelege lumea. Lumea poate fi cunoscută doar prin comunicare: cum folosesc oamenii limbajul pentru a comunica ceea ce știu, cum îi ajută limbajul pe oameni să ofere informații, să convingă, să construiască relații cu ceilalți, cum îi ajută comunicarea pe oameni să cunoască o disciplină, un domeniu etc. Lumea poate fi cunoscută prin experiențe directe și indirecte, în acest din urmă caz **literatura** jucând un rol esențial, oferind o imagine îmbogățită despre lume. Dezvoltarea **competenței de comunicare**

(înțelegere și exprimare) în limba română și în limbi străine și **lectura, ca abilitate de viață**, sunt scopuri explicite ale învățării, de maximă importanță pentru cunoaștere și pentru dezvoltarea personală a elevului (a se vedea în acest sens cadrul de referință **PIRLS** [9], respectiv **LiFT** [10], care **valorifică experiențe didactice europene** importante în abordarea lecturii literare în context școlar și care pledează pentru importanța trezirii interesului elevului, a motivației sale, ca prim pas pentru formarea unei atitudini pozitive față de cunoașterea lumii prin lectură). Prin lectură se formează anumite comportamente și atitudini. Cititorul devine membru al unei comunități de lectură prin schimbul de idei cu alți cititori, în ceea ce privește înțelegerea textului sau variatele interpretări ale acestuia.

Pornind de la aceste considerente, suntem de părere că textele literare sau nonliterare sunt esențiale în demersul educațional integrat de dezvoltare a identității europene la micii școlari. Referindu-se mai ales la temele cross-curriculare destinate dezvoltării limbajului, Maryellen Vogt (1997) sublinia că instruirea tematică cross-curriculară încurajează explorarea subiectelor, problemelor și întrebărilor importante, angajând elevii în numeroase și variate oportunități de lectură și scriere [11]. Cadrele didactice pot opta pentru următoarele tipuri de texte: legende și povestiri istorice, fabule, alte texte în versuri sau în proză din literatura pentru copii pe de o parte, fragmente din documente europene de referință, articole de presă, cântece, ghiduri de călătorie, pliante, broșuri, afișe etc., pe de altă parte. Oferim spre exemplificare câteva titluri reprezentative, selectate din manualele școlare analizate: *Traian și Dochia* (legendă populară), *Un inventator român – Traian Vuia*, *Ștefan cel Mare și Vrâncioaia – Poveste populară*, *Balonul spart*, după Tudor Arghezi, *Calul vândut și diamantul cumpărat*, de Grigore Alexandrescu, *Sate și orașe*, după Geo Bogza, *Portul românesc*, de Eugen Frunză, *Patrie și patriotism*, de Barbu Șt. Delavrancea, *Moștenirea*, de Petru Demetru Popescu, *Ce-nseamnă țara s-o iubești*, de Aurora Georgescu, *Judecata vulpii*, de Petre Ispirescu, *Emil pornește la drum*, după Erich Kastner, *Un prieten pentru Faruk*, după Don Rowe și Jan Newton, *Muzeul copilăriei*, *Țara mea e un colț de rai*, *Badea Cârțan – Un țăran, călător prin Europa*, *Mă mândresc că m-am născut în România*, după *România Pitorească*, de Alexandru Vlahuță, *Pământul și poporul românesc*, după Mihai Iancu, *Aurel Vlaicu*, după Mihail Drumeș, *Doi mari prieteni*, după Mihail Sadoveanu ș. a. Având ca punct de plecare contextul național ilustrat în textele-suport din manual, profesorii au posibilitatea de a explora spațiul european, printr-o abordare contrastivă, în cadrul unui demers integrat, prin stabilirea de relații între concepte, fenomene și procese din domenii diferite, dar, mai ales prin corelarea rezultatelor învățării cu situațiile din viața cotidiană.

În cadrul lecțiilor de limbi moderne, tematica spațiului comunitar european prilejuiește, printre altele, studiul actelor de vorbire *a prezenta pe cineva*, *a se prezenta*, *a identifica*, *a descrie*, *a se situa în spațiu*, *a-și exprima opinia*, *a argumenta un punct de vedere* ș.a. În acest sens, pot fi organizate dezbateri pe tema Uniunii Europene. De exemplu, profesorul pregătește mai multe texte pe tema *Avantaje și inconveniente ale trecerii la moneda unică în spațiul european*, iar ca activitate pe grupe, elevii ar putea sintetiza într-un tabel avantajele și dezavantajele identificate în textele-suport.

Valorificând lista țărilor membre ale UE și o hartă, elevii se pot familiariza cu numele țărilor în limbile străine studiate la școală și cu numele în limba de origine, aspect rareori studiat. Ulterior, elevii pot să își însușească modul de formare a substantivelor și adjectivelor care desemnează naționalitățile. În cadrul unui proiect realizat pe grupe, elevii pot realiza un text de prezentare a unei țări din UE, în care să precizeze: capitala, suprafața, numărul de locuitori, limba oficială, poziția geografică pe harta Europei, anul intrării în UE și 3 lucruri deosebite prin care țara respectivă s-a făcut remarcată în context european și mondial. O altă activitate ar putea viza sintetizarea informațiilor într-un tabel, cu scopul analizei diferențiate și comparative a aspectelor urmărite: Care este țara cea mai mică/mare, cea mai populată? cea mai vestică/nordică etc.

Concluzii

Identitatea europeană se construiește zilnic și individual, iar contextul instructiv-educativ ar trebui să prilejuiască elevilor activități de învățare motivante prin care să contribuie la dezvoltarea conștiinței apartenenței la comunitatea europeană. Activitățile integrate corespund acestui deziderat prin corelațiile inter- și transdisciplinare pe care le presupun, prin care sunt conștientizați elevii asupra realității evidente că Uniunea Europeană, prin valorile pe care le promovează, se regăsește în viețile noastre mai mult decât ne dăm seama, dar că ea înseamnă ceva diferit pentru fiecare dintre noi. Discutând în context educațional despre conștiința Uniunii Europene, îi apropiem tot mai mult pe elevi de conceptul de **identitate**.

REFERENCES

- [1] ***, *À la découverte de l'Europe!*, Commission européenne, Direction générale de la communication, Luxembourg, 2012, p. 1.
- [2] Cf. ***, *Cadrul de referință al competențelor pentru o cultură democratică*, Council of Europe Publishing, 2018; Markus J. Prutsch, *Recherche pour la commission CULT – L'identité européenne*, Parlement européen, département thématique des politiques structurelles et de cohésion, Bruxelles, 2017 ; ***, *À la découverte de l'Europe!*, Commission européenne, Direction générale de la communication, Luxembourg, 2012.
- [3] Sophie Duchesne (ed.), "L'identité européenne, entre science politique et science fiction", în *Politique européenne*, Paris: L'Harmattan, n. 30/2010, p. 7.
- [4] Cf. Céline Belot, "Le tournant identitaire des études consacrées aux attitudes à l'égard de l'Europe. Genèse, apports, limites", în *Politique européenne*, Paris: L'Harmattan, no. 30/2010; Juan Diez Medrano, *Framing Europe. Attitudes to European Integration in Germany, Spain and the United Kingdom*, Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2003; Michael Bruter, *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*, London: Palgrave-McMillan, 2005; Richard Robyn, *The Changing Face of European Identity: A Seven-Nation Study of (Supra-) National Attachments*, New York: Routledge, 2005; J. White, "Europe and the Common", în *Political Studies*, vol. 58, 2010.
- [5] Competențele și elementele de conținut selectate fac parte din programele școlare aferente următoarelor discipline de învățământ din ciclul primar: Comunicare în limba română, Limba și literatura română (clasele a II-a – a IV-a), Limbi moderne, Geografie, Istorie, Educație civică, Dezvoltare personală.
- [6] Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC); Recomandarea Consiliului Europei privind predarea istoriei (15/2001); Convenția UNESCO pentru păstrarea/salvarea patrimoniului intangibil (2003), Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi ș.a.
- [7] Lucian Ciolan, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași, Ed. Polirom, 2008, p. 190, 199.
- [8] *Ibidem*, p. 115-116.
- [9] Progress in International Reading Literacy Study – este unul dintre cele mai ambițioase demersuri evaluative întreprinse se către Asociația Internațională de Evaluare a Randamentului Școlar, care a măsurat și interpretat diferențele dintre sistemele educaționale naționale, pentru a ajuta la îmbunătățirea predării și învățării cititului în întreaga lume. Cf. Aniela Mancaș, Daniela Stoicescu, Ligia Sarivan, *Provocarea lecturii: ghid metodologic pentru dezvoltarea competenței de receptare a mesajului scris*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2013, p. 3.

[10] LiFT - Cadru european pentru studiul literaturii în învățământul secundar (LiFT-2) Scopul general al acestui proiect este de a crea un cadru de referință pentru dezvoltarea competenței literare în contextul învățământului secundar din Europa (12-18 ani). Cf. <http://ro.literaryframework.eu/>.

[11] Maryellen Vogt (1997) apud Lucian Ciolan, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași, Ed. Polirom, 2008, p. 171.

BIBLIOGRAPHY

Ciolan, Lucian, *Învățarea integrată: fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași, Ed. Polirom, 2008.

Mancaș, Aniela, Stoicescu, Daniela, Sarivan, Ligia, *Provocarea lecturii: ghid metodologic pentru dezvoltarea competenței de receptare a mesajului scris*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2013.

Oliviéri, Claude, *Faire entrer l'Europe dans la classe*, în "Le français dans le monde", no. 302, 1999, p. 56-58.

Prutsch, Markus J., *Recherche pour la commission CULT – L'identité européenne*, Parlement européen, département thématique des politiques structurelles et de cohésion, Bruxelles, 2017 disponibil la http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585921/IPOL_STU%282017%29585921_EN.pdf.

***, *A la decouverte de l'Europe!*, Commission européenne, Direction générale de la communication, Luxembourg, 2012.

***, *Cadrul de referință al competențelor pentru o cultură democratică*, Council of Europe Publishing, 2018.

***, *Sur une approche intégrée de l'enseignement primaire*, Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture, Paris, 1971.